

Fondateur :
Avedis Alexanian
Տիմոթիոս Ալեքսանյան

ՄՇԱԿՈՒԹԱՑԻՆ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԵՐԿԼԵԶՈՒ ԵՐԿԵԱՐԱԹԱԹԵՐԹ • 49-ՐԴ ՏԱՐԻ • ՆՈՐ ԵԱՐԲ ԹԻՒ 456 – ԵԱՐԱԹ. 25 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2008

La solitude du Djavakhk

La guerre russo-géorgienne entre peu à peu dans l'oubli. Tout comme les minorités géorgiennes, dont le sort n'est pas loin de subir celui des Ossètes ou des Abkhazes, avec toujours ce terrible choix : se battre ou se soumettre. Parmi ces minorités, les Arméniens du Djavakhk. Installés là depuis des siècles, le nombre des Arméniens n'a cessé de croître, d'abord après le traité d'Andrinople en 1829 qui mettait fin à la guerre russo-turque, ensuite après 1915, jusqu'à former aujourd'hui 95 % de la population de la région, soit environ 100 000 habitants. Quel avenir pour eux ?

À l'heure où l'on parle du « boom économique » de la Géorgie, les ressources économiques du Djavakhk reposent essentiellement sur l'agriculture. Quatre habitants sur cinq vivent en zones rurales. Le reste se répartit sur les deux villes les plus actives, Akhalkalak et Ninotsminda. L'industrie est quasiment inexistante, grâce aux bons soins du gouvernement de Tbilissi. Plus qu'une supposée volonté séparatiste, ce sont ces problèmes qui suscitèrent les revendications des leaders politiques du Djavakhk en vue d'une plus large autonomie administrative, comme en avaient bénéficié leurs voisins Adjars. C'est aussi cette impasse économique qui justifiait l'opposition des Djavakhtsis au départ de la base militaire russe : une bonne partie des petites et moyennes entreprises, ainsi que de nombreux agriculteurs l'avait souvent pour seul et unique client. Mais, conformément à l'accord stipulant le retrait de leurs bases, les Russes ont quitté les lieux le 19 avril 2007, laissant tout un pan de cette économie rurale en déshérence.

Loin de calmer la situation, le gouvernement de Tbilissi tend, de toute évidence, à l'exacerber : pressions exercées par les autorités géorgiennes sur la population, emprisonnement des leaders sur fond de guerre ossète, destruction du patrimoine culturel et religieux, tout prête à croire que le gouvernement géorgien souhaite presque un soulèvement pour avoir là une belle occasion d'achever un nettoyage ethnique à la façon Tskhinvali.

Mieux que quiconque, le gouvernement arménien est naturellement au fait de cette situation. Sa stratégie : le silence, à la grande colère de la population locale et des organisations diasporiques. Comment expliquer ce tragique attentisme ? Le Premier ministre arménien Tigran Sarkissian le rappelait récemment : 70 % environ du chiffre d'affaires du commerce extérieur de l'Arménie transitent par la Géorgie. Les dommages causés à l'économie arménienne par le conflit russo-géorgien ont atteint 670 millions de dollars. Pour corollaire, les taxes étaient diminuées d'autant et les investisseurs ont sagement reporté leurs projets. Malgré cela, la population arménienne a conservé son calme. Deux jours de pénurie d'essence n'ont pas réussi à l'émouvoir. La vie normale semble reprendre son cours. Le calme étant revenu, peut-on penser que le gouvernement arménien se préoccupe un jour du sort des Djavakhtsis ?

Soucieuse de préserver une stabilité interne et externe dont la fin lui serait fatale, souvent citée en exemple par la Russie, l'Arménie est comme tenue de faire la sourde oreille face aux revendications des Djavakhtsis, la

et l'Azerbaïdjan étant verrouillées. Mieux que cela, les relations diplomatiques entre Yerevan et Tbilissi semblent aujourd'hui au beau fixe. Récemment encore, le président Serge Sarkissian était accueilli par Mikhaïl Saakachvili. En clair, tout va pour le mieux. Djavakhk ? Connais pas.

Politiquement ignoré ou presque par l'Arménie, flanqué à l'ouest par une Turquie hostile et à l'est par un Azerbaïdjan surmilitarisé, quelle issue pour ce Djavakhk livré à lui-même, sachant que toute option insurrectionnelle ou militaire équivaldrait à son ossétisation ? Finira-t-il par se condamner lui-même par l'exode et la dépopulation, pour devenir, au nord de l'Arménie, un deuxième Nakhitchevan ? Vu les problèmes soulevés par les régions géorgiennes proches de la Russie, il est douteux que le Djavakhk intéresse l'Europe ou les Etats-Unis. L'Europe s'est engagée dans un lourd programme d'aide à la Géorgie qui n'inclut en aucun point le respect des minorités ni le développement de leur économie. Les milliards d'euros européens ont d'ailleurs des destinations toutes prêtes : les poches des Saakachviliens. Quant aux Etats-Unis, leur souci du bien-être, voire de la simple survie des Ossètes, a bien montré jusqu'où pouvait aller leur souci pour la dignité des peuples minoritaires. N'est pas Kosovar qui veut.

Si l'on fait ainsi le catalogue des soutiens possibles aux Djavakhtsis, il n'en reste qu'un : la Diaspora. Après le Karabagh, les villages frontaliers d'Arménie, un nouveau chantier est ouvert. Un de plus. Plus complexe encore que les précédents, avec son lot de frontières à traverser, de pouvoirs publics géorgiens plus qu'hostiles, de canaux financiers plus qu'incertains et de mobilisation en Diaspora plus qu'aléatoire. Car, si la motivation de la Diaspora a pris des années, que sera-ce donc pour cette région arménienne si peu connue hors du territoire national ? Pourtant ne sommes-nous pas les premiers à clamer haut et fort que, quel que soit le lieu où il vit, le peuple arménien est un, même s'il n'est pas tout à fait indivisible ?

Décidément, rien de ce qui est arménien n'est facile. La Diaspora, qui n'a pas le poids d'un Etat, encore moins ses finances ni ses leviers diplomatiques, peut donner, par sa solidarité, ce que personne d'autre ne peut apporter : l'espoir à un peuple oublié.

Gérard Varoujan Dédéyan ◀

Dossier 2

L'Arménie n'est pas affectée par la crise américaine

Philatélie 4

Un timbre à l'effigie de Missak Manouchian

5

Միամտայ Հաշուեկշիռ

6

Դավիթ Անյաղթ

7

Սեւանայ Լիճը

Bande dessinée 9

Premier festival de la bande dessinée à Yerevan

Charles Berberian à Yerevan

Culture 12

Bedros Tourian
Poète et dramaturge romantique

Emotion et remerciements

Achkhar, très touché des marques de sympathie qui lui ont été adressées à la disparition de sa directrice de publication Roseline Djihanian, remercie sincèrement toutes les personnes et associations amies, pour leurs lettres de réconfort, leurs dons et leurs télégrammes de condoléances. (voir page 11)

L'Arménie n'est pas affectée par la crise américaine

La crise de Wall Street n'a pas d'impact sur l'Arménie, car elle n'a pas touché la Russie, son plus gros partenaire économique.

La Banque Centrale Arménienne (BCA) déclare que la crise financière mondiale n'a pas d'impact sur l'Arménie et que la stabilité financière et économique du pays ne sera pas ébranlée. Monsieur Vahé Vartanian, le directeur du département d'analyses financières précise : « Nos banques ne possèdent pas de gros volumes de titres sur les marchés étrangers, en particulier sur les marchés de capitaux, pratiquement pas de stocks de titres, comme les achats groupés d'actions, en packaging sécurisé, et qui constituent la cause principale de la crise du marché international. À ce point de vue, nos banques ne courent aucun risque. »

Cependant cette situation témoigne du fait que le système financier de l'Arménie n'est pas encore intégré dans le marché mondial. La crise financière qui a frappé les Etats-Unis depuis s'est matérialisée par la faillite de deux établissements de prêts sur hypothèques, Fannie Mae, Freddie Mac, de la compagnie d'assurances AIG et de la quatrième banque Lehman Brothers, l'une des plus anciennes des Etats-Unis. Le gouvernement américain a apporté des réponses ponctuelles en se portant garant des deux premiers établissements et en renflouant AIG. En revanche, Lehman Bros a été rachetée par le britannique Barclay's pour 1,75 milliards de dollars. Les interventions nationales n'ont jusqu'ici pas permis d'endiguer les nombreux chocs subis pas les bourses américaines, européennes et asiatiques. Tous ces bouleversements n'influencent nullement le marché arménien qui ne montre pas de signaux d'alarme : aucune société ne souhaite aller sur les marchés internationaux et subir les fluctuations de prix.

Pour l'instant, la Banque Centrale estime que le système financier fermé de l'Arménie est un facteur positif : « Le fait de ne pas être intégré dans les marchés financiers internationaux a eu un effet positif sur notre pays. Les pays qui sont allés sur les marchés monétaires ont connu un exode de leurs capitaux. Comme nous n'avons pas un tel système, nos capitaux n'ont pas quitté notre marché. Toutefois, plus le marché financier d'un pays est intégré, plus rapide est la croissance de son économie. Car cela signifie que les banques ont accès à des capitaux plus importants avec des intérêts plus bas, etc., et le volume des capitaux des banques arméniennes est très faible – environ 25 % du PIB. »

Si quelques experts internationaux nous assurent que la crise sera vite surmontée, d'autres émettent un avis tout à fait contraire en prédisant de nouveaux rebondissements.

Dans ce contexte, V. Vartanian pense qu'un pronostic sur l'impact de cette crise sur l'Arménie est très difficile à établir. « Il est vrai qu'en Arménie, une grande partie des fonds nous arrive de l'étranger, dont 85 % de la Russie. Mais jusqu'ici, le marché russe ne connaît pas de problèmes financiers et nous ne pensons pas qu'il pourrait y avoir une réduction sévère des transferts de fonds entre nos deux pays. Dans la dernière période, la croissance des transferts de fonds en provenance de l'étranger s'est un peu ralentie. Nous prévoyons que l'activité des crédits bancaires continuera à fonctionner de façon dynamique au moins jusqu'à la fin de l'année. En effet, jusqu'à maintenant, à la lecture des rapports que les banques nous adressent, nous n'avons pas connaissance de difficultés. Mais il est vrai aussi que les banques arméniennes sont devenues plus prudentes depuis l'apparition de la crise qui touche les marchés internationaux. Le

comportement très circonspect des banques commerciales est aussi dû, actuellement, à la forte demande de prêts qui se dessine dans la population arménienne. »

Les banques commerciales n'expriment aucune crainte en ce qui concerne l'évolution à court terme du marché financier arménien, mais pensent qu'il est possible qu'à long terme l'argent coûtera plus cher. Le 29 septembre, le représentant HSBC de la banque arménienne CEO, Tim Slater, a déclaré que les banques arméniennes vont rapidement hausser les taux d'intérêt pour les prêts et les dépôts. Selon l'agence Mediamax News, Slater leur a confié que la direction de la BCA aurait réuni récemment les responsables des banques commerciales d'Arménie et leur aurait parlé de cette hausse des taux d'intérêt. La raison est que la Banque Centrale souhaite empêcher une poussée de l'inflation, et le meilleur moyen est la hausse des taux. Les banques doivent répondre aux signaux donnés par la Banque Centrale.

Selon V. Vartanian, les banques pourraient être amenées à avoir quelques problèmes sur le court terme pour rester attractives. « Même si des problèmes surgissent pour attirer des fonds en argent, je ne pense pas que les banques auront des difficultés dans la gestion des risques de crédit, risques principaux du système bancaire. En principe, nous ne voyons pas de risque majeur qui pourrait dériver de la crise des marchés internationaux. »

Toutefois, les représentants des banques disent le contraire. Le directeur de VTB Armenia déclare : « Auparavant les banques attiraient les dépôts longs, pour cinq ans par exemple, et avec un taux bas de 12 %. Maintenant la situation est très différente. On peut toujours trouver de l'argent sur les marchés internationaux, mais plus au même prix. Le financement est devenu plus cher. »

En regard de la crise internationale, le All-Armenian-Fund Hayastan prend déjà des précautions pour le téléthon qui aura lieu en novembre. Le directeur du Fonds, Ara Vardanyan, craint que les donateurs arméniens des Etats-Unis et de l'Europe participent moins à l'opération que les années précédentes. « Comme les Etats-Unis et l'Europe sont cette année des zones à risque, nous allons essayer de nous concentrer sur les Arméniens de Russie et sur les opérations commerciales en Arménie même. En Arménie tout est normal. Des arrangements ont été conclus avec Mika Baghdassarov et VivaCell. Des contacts ont été établis aussi avec des donateurs arméniens de Russie et nous sommes convaincus que cette année les donations en provenance de Russie seront importantes. Les sommes collectées ne seront pas inférieures aux 15 millions de dollars de l'année dernière. »

Le directeur du Fonds souligne que des pourparlers sont aussi en cours avec d'importants mécènes américains, comme Louise Simone-Manoogian, Hraïr Hovnanian et d'autres.

Sara Khojayan. *ArmeniaNow* 3 octobre 2008

Traduction : Nati. Adaptation : Vardé.

Note de la rédaction

La crise que nous constatons depuis quelques semaines est en tout premier lieu une crise du crédit, qui a démarré aux Etats-Unis, et des dérives du capitalisme financier. Les Américains épargnent très peu (moins de 1 % du PIB contre 15 % pour les Français, la consommation est financée par le crédit, les taux d'endettement des particuliers sont très hauts. Afin que les classes moyennes ou peu fortunées accèdent à la propriété, le marché financier américain a mis en place le crédit hypothécaire qui s'appuie non pas sur les revenus, comme en France, mais sur le patrimoine. Le système s'est bloqué dès lors que les acheteurs n'ont plus été en mesure de payer les mensualités en très forte hausse (mécanisme des taux variables). Les banques ont alors saisi et cherché à vendre ces biens. L'offre pléthorique sur le marché a entraîné une chute de la valeur des patrimoines ne permettant plus de garantir les engagements. Par ailleurs, ces prêts étant à haut risque, des montages financiers complexes et opaques (titrisation) ont permis aux détenteurs des créances (les banques ou institutions spécialisées) de faire porter tout ou partie de ces risques par d'autres institutions financières par le biais de produits financiers faisant courir un risque systémique mondial.

C'est ce mécanisme qui a « contaminé » un grand nombre de banques principalement aux Etats-Unis et en Europe. Le désordre des marchés boursiers et du système financier (manque de liquidités et donc de crédit (intervention des banques centrales), la perte de confiance (effondrement des bourses mondiales et quasi paralysie des prêts inter-bancaires), la chute de valorisation des actifs dégradent les fonds propres conduisant à la restructuration du système bancaire par recapitalisation-nationalisation/fusion-acquisition et en dernier ressort dépôt de bilan, l'entrée en récession des grands acteurs ne pourront être sans conséquence sur l'économie mondiale.

La Banque Centrale Arménienne (BCA) nous indique qu'il n'y a pas d'impact sur l'Arménie. Cela concerne les banques qui ne sont pas allées sur ces marchés et ne sont pas porteuses de ces créances douteuses facteur de risques. Bien que cela ne présume en rien la solidité du système bancaire arménien, c'est en soi une bonne nouvelle. Mais en dépit des propos rassurants de la BCA, l'Arménie, qui a fait le choix de l'économie de marché ouvert sur le monde, n'est pas à l'abri des difficultés qui sont encore devant nous.

Vers une coopération arméno-turkmène

Le président turkmène **Gurbanguli Berdimohamedov** est prêt à ouvrir un large espace aux investisseurs arméniens dans les domaines de la construction, des soins de santé et de l'industrie chimique. C'est ce qui ressort de l'entretien que celui-ci a eu avec **Vladimir Badalyan**, ambassadeur d'Arménie au Turkménistan où vit une communauté arménienne forte de 30 000 âmes

La première réunion d'une Commission économique arméno-turkmène devrait se tenir prochainement.

Medzamor se modernise

Un nouveau centre de formation destiné au personnel de la centrale nucléaire et aux étudiants des plus hautes écoles de l'Arménie a été créé. Les instructeurs ont été formés aux Etats-Unis. Ce centre dispose de l'équipement nécessaire pour assurer la formation du personnel.

S'exprimant lors de la cérémonie inaugurale, le ministre arménien de l'Energie et des Ressources naturelles, Armen Movsisian, a pointé le rôle important que le centre jouera dans les opérations de sécurisation. Le Chargé d'affaires américain Joseph Pennington a partagé l'avis du ministre arménien : « *En établissant ce centre moderne, les Etats-Unis ont voulu contribuer à l'amélioration de l'exploitation de la centrale arménienne* » a-t-il dit, précisant que le financement de la construction fait partie de l'investissement des Etats-Unis dans la sécurité des centrales nucléaires. Il est vrai que les Etats-Unis ont contribué généreusement, avec pragmatisme et efficacité aux améliorations apportées à la sûreté de Medzamor 2. On notera à cette occasion que le développement du nucléaire va être freiné par le manque de personnel compétent : c'est là où l'Arménie dispose d'un atout indiscutable vis-à-vis de ses voisins.

Quand on parle de l'hymne national

Est-ce par volonté de se défaire de l'influence du parti Dachnak, membre de la coalition gouvernementale ? Mais le débat sur le changement de l'hymne national a repris. Hasmig Boghossian, ministre de la Culture envisage dans un proche avenir, d'appeler à un concours donner à l'Arménie un nouvel hymne national.

Voyagez tranquille avec Armavia

Le propriétaire de la compagnie aérienne arménienne a annoncé qu'Armavia a passé un audit de la sécurité européen avec succès et obtenu un certificat de sécurité international. « Nous envisageons désormais la possibilité de vols d'exploitation communs avec les plus gran-

Le professeur **Garlen Dallakian**, ancien président de la Commission des relations culturelles avec la Diaspora, ancien président de la Commission des Affaires religieuses d'Arménie, membre de l'Académie des Sciences, historien et homme politique est décédé. Il avait 79 ans. Membre honoraire de l'Association culturelle Tekeyan, il était l'auteur de l'histoire du Parti Ramgavar. Il avait été l'un des trois principaux dirigeants d'Arménie peu avant son indépendance en 1991. Il a beaucoup œuvré en coulisses en faveur de l'Arménie, mais aussi de l'Artsakh et de la Diaspora. Ses obsèques ont eu lieu le 17 octobre. **Nous évoquerons le personnage important qu'il a été dans notre prochain numéro.**

des compagnies aériennes européennes » ajoutant que sa société ambitionne de lancer des vols vers l'Inde, la Chine, les Etats-Unis et la Grande-Bretagne. Armavia couvre 70 lignes régulières hebdomadaires à destination des pays de la CEI, de pays du Moyen-Orient et d'Asie. Sa flotte dispose de neuf avions – deux Airbus 319, deux Airbus 320, un Boeing 737, un CRJ-100, un Yak-42, un Tu-134 et un Il-86.

Sur la voie de la décentralisation

Afin de désengorger les établissements de la capitale, le Premier ministre arménien a inauguré à Yeghegnadzor l'antenne de la section économie de l'Université d'Etat d'Arménie dotée de trois départements (finances, relations internationales, tourisme). 54 étudiants y ont fait leur entrée.

Déclin démographique oblige

Les autorités visent les étudiants bénéficiaires de suris abusifs et tire-au-flanc devront effectuer leurs obligations militaires dans les délais, quitte pour les

premiers à reprendre leurs études avec une aide financière de l'Etat. Si la conscription est toujours en vigueur dans l'armée arménienne, les engagés volontaires sont en nette augmentation, conséquence certainement des bas salaires dans le civil.

Meilleure protection sociale des droits des enfants

Le Gouvernement arménien a approuvé une liste des mesures à prendre en 2009 pour les familles pauvres et les orphelins, tant en matière de projets éducatifs, de logement que de santé. Le recensement de ces familles sans foyer devrait être disponible au 1er novembre prochain. C'est la région de Chirak, principale zone touchée par le séisme de 1988, qui devrait être concernée par la construction de logements, suivie par la région de Lori.

Opinion

« *La visite à Yerevan du Président de la Turquie Abdullah Gül a été symbolique pour les relations arméno-turques* » c'est ce qu'a déclaré Vartan Oskanian, ex - ministre des Affaires étrangères d'Arménie.

« *La Turquie a plus gagné de cette visite que l'Arménie. En effet, elle s'est présentée comme le leader régional capable de résoudre les situations conflictuelles au Sud Caucase. Mais la Turquie ne peut pas devenir un intermédiaire impartial dans le règlement du conflit du Karabagh, car elle se présente comme partie intéressée.*

« *Quant à l'éventualité de l'ouverture des frontières, ce serait une victoire de la diplomatie turque, mais l'ouverture de la frontière suppose cependant un certain nombre de conditions que l'Arménie n'acceptera jamais, en particulier sur la question du génocide arménien et sur le Karabagh. Le peuple arménien ne renoncera jamais à ses principes* » a-t-il conclu.

Gouvernance à l'arménienne

Le président arménien Serge Sarkissian entend désormais s'adresser en direct devant le parlement et devant la nation, conformément à la constitution, c'est en substance ce qui ressort du discours de 40 minutes du chef de l'Etat devant les responsables du gouvernement. L'Arménie confronté aux défis du

m o n d e moderne (les conflits du Caucase, le blocus des frontières, les entraves à la communi-

ca-tion vers l'extérieur, les querelles d'intérêts entre grandes puissances), doit procéder à des réformes. Chercher les solutions afin de préserver la stabilité politique grâce à une approche nouvelle, réaliste et équilibrée demeure son objectif. Songeant à l'Artsakh, « *La guerre n'est pas finie tant qu'il y existe une course aux armements* », a-t-il déclaré.

Puis il a annoncé des chantiers urgents : lancer la construction d'un nouveau réacteur nucléaire ; d'une voie ferroviaire reliant l'Arménie à l'Iran ; créer une banque et un fonds d'investissement nationaux pour financer les projets à petite échelle. Pour Serge Sarkissian, le Parlement ne doit plus se contenter seulement d'adopter les lois mais devenir une institution où le dialogue doit être ouvert, à commencer par le débat sur le budget qui en offre justement l'opportunité. Pour réussir, il se dit prêt à prendre des mesures rigoureuses pour se débarrasser de ce qu'il appelle « la maladie de la corruption ». Enfin, visant l'opposition, il lui a adressé un avertissement sévère en dénonçant « ses méthodes brutales dans la rue pour résoudre les problèmes » avant de conclure, menaçant : « Personne ne peut considérer qu'il est intouchable dans la République d'Arménie ».

Promo Hiver

WEEK END À EREVAN

Vol Direct + 3 Nuits Hôtel 4 Etoiles

à partir de 480€ TTC

valable du 5 octobre 2008
au 5 mars 2009

SABERATOURS & SEVAN VOYAGES

11, rue des Pyramides 75001 Paris
Tél : 01 42 61 51 13 – Fax : 01 42 61 94 53

48, cours de la Liberté 69003 Lyon
Tél : 04 78 60 13 66 – Fax : 04 78 60 92 26

67, La Canebière 13001 Marseille
Tél : 04 95 09 30 60 – Fax : 04 95 09 30 61

armenie@saberatours.fr
www.voyageenarmenie.com

Elections municipales arméniennes

« La tradition de l'élection falsifiée persiste »

Le Comité Helsinki d'Arménie (Comité de Défense des droits de l'homme) a effectué cette année sa première mission d'observation officielle, non seulement lors de l'élection présidentielle mais aussi pour les récentes municipales. Le 8 octobre, son président, **Avetik Ichkhanian**, a présenté à la presse le compte rendu des observateurs du Comité.

« Le problème majeur est la disposition des urnes. Dans de nombreux bureaux, elles étaient disposées de manière telle qu'on pouvait suivre le déroulement normal du scrutin. Dans d'autres, il y avait des magouilles : on allait chercher les gens en voiture, des gens se présentaient avec les pièces d'identité d'une autre per-

sonne. Dans le 10e secteur d'Avan par exemple, c'est la préposée aux affaires sociales d'une maison de retraite qui a voté en lieu et place des résidents. Il y a eu aussi beaucoup de cas où des gens venaient voter accompagnés d'un membre de parti ». Avetik Ichkhanian poursuit : « Dans le centre-ville, on a observé des scènes de violence, des pressions sur les partisans des candidats de l'opposition- parfois même sur des membres de commissions électorales-comme à Norakiough où les électeurs du candidat de l'opposition, tout comme les observateurs du Comité Helsinki présents, ont dû quitter les lieux, la situation étant devenue incontrôlable. Toujours selon A. Ichkhanian, dans le secteur Kentron de la capitale, des policiers étaient présents dans les bureaux de vote 10/2, 10/18, 10/46, 10/53, 10/49, tant au moment du vote qu'à celui du décompte des voix.

Dominique de Buman* :

« La démocratie progresse en Arménie »

Balbutiante, mais en progrès, c'est une démocratie naissante, qui souffre encore de faiblesses et de bavures, (allusion aux émeutes de mars qui avaient fait dix morts). Voilà en substance le constat dressé par **Dominique de Buman**, le chef d'une délégation de parlementaires suisses en visite à Yerevan il y a dix jours, qui déplore également que l'opposition ne parvienne pas à faire valoir ses droits. La délégation recommande toutefois une assistance accrue de la Suisse à l'Arménie en matière de coopération et de développement et estime nécessaire l'ouverture d'une ambassade.

* Conseiller national qui a largement contribué avec Jean-Claude Vaudroz à la reconnaissance par la Suisse du génocide arménien en décembre 2003. Le Conseil national est la Chambre basse de l'Assemblée fédérale suisse. Il représente le peuple suisse.

Azerbaïdjan :
réélection sans surprise

Avec 89 % des voix, le candidat Ilham Aliev* a été réélu sans encombre à la tête de l'Azerbaïdjan au cours du scrutin du mercredi 15 octobre, scrutin boycotté par l'opposition qui accuse de fraude et de répression de la presse indépendante le régime de Bakou et estime que la démocratisation du pays a été sacrifiée sur l'autel de la stabilité et de la sécurité énergétique.

Décidé à renforcer l'isolement de l'Arménie, comment Ilham Aliev, courtoisé par Washington et Moscou, manœuvrera pour réaliser son désir de recouvrer l'Artsakh, sous contrôle arménien. Petite précision : aucune présidentielle n'avait jamais été reconnue comme élection libre en Azerbaïdjan par l'OSCE. Cette fois encore, le rapport de l'organisation mentionne qu'Aliev n'a pas été élu « de façon pluraliste et démocratique ».

*Né le 24 décembre 1961, Ilham Aliev parle couramment l'anglais, le français et le russe.

Libre échange
avec l'UE

« A partir de 2009, nous allons entamer des négociations sur l'établissement d'un régime de libre échange qui représente un système coordonné, à longue échéance », a déclaré Karekine Melkonian, représentant commercial de l'Arménie pour l'UE. « Un bloc de mesures coordonnées, des réformes qui pourront assurer le passage à ce régime et tout le système économique de l'Arménie y compris la législation commerciale, seront mis en conformité avec les standards européens ». L'avantage de ce régime est qu'il prévoit la fixation de conditions avantageuses dans les secteurs tarifaire et non-tarifaire.

Point de vue

Les médias arméniens citent les propos d'un spécialiste qui estime que l'agression de Tbilissi contre Tskhinvali a été avalisée par Washington et affirme également que la victoire militaire remportée sur la Géorgie s'est avérée une défaite politique pour la Russie. « Les actions de la Géorgie contre l'Ossétie du Sud ont certainement été avalisées par les Etats-Unis. [...] Ni M. Saakachvili, ni ses protecteurs américains n'ont pris en considération le fait que la Russie ne pouvait pas reculer, car les années précédentes ont montré que, si la Russie est un Etat aux ambitions impérialistes, alors elle ne doit plus faire preuve de mollesse, estime M. Zolian, recteur de l'Université linguistique Brioussov de Yerevan. La Géorgie a essuyé une défaite militaire foudroyante, car son armée, créée par les Américains selon le modèle de l'OTAN, a été neutralisée par les militaires russes qui ont essuyé des pertes minimales. Mais sur le plan diplomatique, la Russie a subi incontestablement une défaite, car les autorités russes n'ont pu empêcher la réaction internationale négative à leurs actions contre la Géorgie ». (ArmInfo).

Les Arméniens d'Iran

« La communauté arménienne d'Iran est la plus ancienne communauté arménienne du monde. Elle a presque 500 ans. » c'est-ce qu'a déclaré à l'agence PanARMENIAN. Net Téréning Mélikian, rédacteur en chef

du journal arménien *Alik* publié en Iran. « Bien que la communauté se soit réduite, l'attitude du gouvernement iranien demeure respectueuse et amicale à son égard. La Constitution nous reconnaît comme minorité nationale et religieuse et nous avons certains droits. Le gouvernement finance la restauration des monuments historiques arméniens, la construction des écoles et met à notre disposition des moyens pour développer la culture et l'éducation. La communauté est représentée au parlement (le Medjlis) par deux députés. Actuellement, il y a 40 églises arméniennes en Iran et aucune minorité nationale ne rencontre d'obstacles pour pratiquer sa foi. »

Bon anniversaire...

... au musicien **Djivan Gasparian**, l'éternel jeune homme, prodigieux joueur de doudouk et compositeur, reconnu et recherché par les grands noms de la musique, de film en particulier, qui a fêté en octobre ses 80 printemps. Le chef de l'État l'a félicité pour son importante contribution au développement et à la promotion de la musique arménienne, en lui souhaitant bonne santé et de nouveaux succès. Le musicien est bien connu de la communauté arménienne de France où il se rendait fréquemment, en déplacement pour des séries de concerts à Paris et en province, avec les troupes de danses populaires d'Arménie.

COMMUNIQUE

UN TIMBRE A L'EFFIGIE
DE MISSAK MANOUCHIAN

Des planches de 10 timbres sont éditées à la mémoire de Missak Manouchian et de ses compagnons de l'Affiche Rouge, elles sont réalisées par M. Christian Riandet Genevriev, chevalier des Arts et des Lettres.

Emis par la Poste, ces timbres pour des lettres de 20g, ne sont pas en vente dans les guichets.

Le CCAF, les Anciens combattants arméniens de France et le comité du souvenir Missak Manouchian ont permis son édition. Vendus à prix coûtant, le prix de chaque planche de 10 timbres est de 12,50 € auquel s'ajoutent les frais d'expédition de 1,20 € (1 ou 2 planches), 1,65 € (3 à 6 planches), 2,70 € (7 à 15 planches).

Vous pouvez commander par téléphone au
01.34.17.91.75 Arsène Kalaidjian,
01.46.81.44.54 Arsène Tchakarjian,
01.39.54.11.77 Antoine Bagdiguian.

CONTRÔLE TECHNIQUE AUTO AGRÉÉ

ACS

37, rue Charles-de-Gaulle - Alfortville
01 43 96 11 00

83, avenue de la République
Maisons-Alfort
01 43 75 00 94

ALLONS TOUS CHEZ

VARTAN !

Cuisine familiale arménienne
typique

Depuis 1986

Angle 52, bd Saint-Germain
et rue de Bièvre - Paris 5^e

Ouvert ts les jours
Tél. 01.43.26.20.68

ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԱԾ ՏԱՐԱԾՔՆԵՐԸ ՌԱԶՄԱՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՂԱԴՐԻՉ ԵՆ

Առաջին անգամը չէ, որ Արցախի հակամարտության կարգաւորման գործընթացի շրջագիծէն ներս կը հնչեն լաւատեսական յայտարարութիւններ՝ մօտալուտ համաձայնութեան մը մասին: Ինչպէս նաեւ, առաջին անգամը չէ, որ կը խօսուի տարածքներ յանձնելու կամ վերադարձնելու Հայաստանի պատրաստակամութեան մասին: Հայաստանի Հանրապետութեան նախկին նախագահ՝ Ռոպերթ Քոչարեանը պատրաստակամութիւն յայտնած էր այդ տարածքները փոխանակելու՝ կարգաւորման իր մօտեցման ծիրէն ներս: Եւ անկէ առաջ, Հայաստանի Հանրապետութեան առաջին նախագահը՝ Լեւոն Տէր Պետրոսեան նոյնպէս յայտնած էր տարածքները փոխանակելու մասին՝ եւ նոյնպէս արցախեան հիմնախնդրի կարգաւորման իր ունեցած համոզման պատկերացմամբ: Այնպէս որ, Հայաստանի ներկայ նախագահ Սերժ Սարգսեանը ամենեւին մեր առաջին նախագահը չէ, որ միտում յայտնած է Ատրպէյձանին տարածքներ յանձնելու կամ վերադարձնելու, եւ կամ պատրաստակամութիւն, աւելի մեղմ ձեւով ըսած, հաւանական վերադարձի մասին: Ամենայն դէպս, Հայաստանի երեք նախագահներն ալ հրապարակային դատողութիւններու շրջանակին մէջ, Արցախի հիմնախնդրի լուծման իրենց պատկերացումներու ընդհանուր ծիրին մէջ տարածքներու վերադարձը նկատած են հաւանական: Տարբեր հարց, թէ անոնցմէ իւրաքանչիւրը ինչ բանի փոխարէն պատրաստ էր, կամ պատրաստ է, նախաձեռնելու տարածքներու վերադարձը: Ինչպէս նաեւ այլ հարց է, թէ տարածքները պիտի վաճառուի՞ն, կամ փոխանակուի՞ն՝ փոխադարձի դիմաց, եւ կամ արդեօք այդ նախերգանք է աւելի կարեւոր ու հական համաձայնութեան մը դիմաց: Բայց: Այս բոլորը կը հանդիսանան երկրորդական, յատկապէս եթէ նկատի առնենք, որ տարածքներ վերադարձնելը կամ յանձնելը՝ ինչ նպատակով ալ մտածուին կամ գործադրուին, փաստօրէն Հայաստանին կը զրկէ ռազմաքաղաքական կարեւոր բաղադրիչէ: Դժուար է նաեւ պատկերացնել, թէ Հայաստանը ի՞նչ աստիճանի վարկ պիտի ներկայացնէ, երբ զիջէ այդ տարածքները՝ փաստաթղթային երաշխիքներու դիմաց:

Վստահ ենք, որ մեր երեք նախագահները կու տան տարածքները յանձնելու պատրաստակամութեան մասին իրենց բացատրութիւնները: Ամէն պարագայի, տրուած կամ տրուելիք բացատրութիւններէն ո՛չ մէկը համարժէք չէ Հայաստանի համար տարածքներու ռազմավարական կարեւորութեան: Այսինքն, չկայ բացատրութիւն, որ հիմնաւոր կը դարձնէ տարածքներուն վերադարձուիլը:

Այս պատճառով, մեր բոլոր նախագահները, մինչեւ այժմ, եւ հաստատապէս ասկէ ետք ալ, պիտի յայտնեն տարածքները յանձնելու պատրաստակամութիւն: Եւ այդ երեք նախագահական անկեղծ համարձակութիւն, կամ հմուտ դի-

ՄԻԱՄԵԱՅ ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌ

Լեւոնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան նախագահ Բակո Սահակեան պաշտօնավարութեան առաջին տարին լրացուցած ըլլալով, «Ազատ Արցախ» թերթին տուած հարցազրոյցով ամփոփած է միամեայ աշխատանքի արդիւնքը:

Ինչպէս նշած է նախագահը, անցնող մէկ տարուան ընթացքին մասնաւորաբար շօշափելի յառաջընթաց արձանագրուած է տնտեսութեան գրեթէ բոլոր մարզերուն մէջ: Ընթացիկ տարուան առաջին կէսին Արցախի համախառն ներքին արդիւնքը եղած է 35.3 միլիառ դրամ՝ նախորդ տարուան 28.7 միլիառ դրամի փոխարէն, իսկ բնակչութեան դրամական եկամուտը աճած է շուրջ 22.4 տոկոսով:

Հանրապետութիւնը մեծ թափով կ'իրականացնէ ռազմավարական կարեւորութիւն ունեցող շարք մը ծրագրեր: Ասոնցմէ են՝ Պաշտպանութեան զարգացման, Թրոյզ գետի ջուրերը Սարամբարի ջրամբար տեղափոխելու ուղղութեամբ 2006-ին սկսած եւ այժմ արդիւնաւէտ կերպով շարունակուող աշխատանքները: Արդէն գործել սկսած է «Արցախֆրուտ» (Մ. Ս. Որբան ցանկալի պիտի ըլլար «Ֆրուտ» բառին հայերէնը գործածել) ձեռնարկութիւնը, որ հնարաւորութիւն կու տայ վերամշակելու գիւղամթերքի հսկայական ծաւալներ՝ ապահովելով թէ՛ տեղական շուկայի պահանջները, թէ՛ արտածուել:

Միեւնոյն ժամանակ, ըստ Արցախի նախագահին, ընելիք շատ բան կայ: Կարելի չէ բաւարար համարել, որ համախառն ներքին արդիւնքի մէջ գիւղատնտեսական ոլորտին բաժին իյնայ ընդամենը 9.5 տոկոս: Հակառակ, որ նախորդ տարուան համեմատութեամբ արտաքին առեւտրաշրջանառութեան ծաւալը աճած է, սակայն մտահոգիչ է, որ ան գլխաւորապէս հետեւանքն ըլլալ ներմուծման ծաւալի աճին: Բակո Սահակեան մատնանշած է երկրի զարգացման համար կարեւորութիւն ունեցող ոլորտները՝ գիւղատնտեսութիւն, արդիւնաբերութիւն, ուժանիւթ, կրթութիւն ու գիտութիւն, շինարարութիւն, ընդունելով հանդերձ, թէ Արցախի մէջ նկատելի է կեդրոնի եւ շրջաններու զարգացման ակնյայտ անհասարակչուցութիւնը: «Մեր երկրի եւ անոր տնտեսութեան ապագան մեծապէս կախուած է շրջաններու, մասնաւորաբար գիւղական բնակավայրերու զարգացումէն: Հաշուի առնելով տարբեր տարածքներու առանձնայատկութիւնները եւ առկայ ներուժը, աշխատանք կը տարուի գիւղերու զարգացման նըպաստող ուղիներու բացայայտման ուղղութեամբ: Շրջաններու զարգացման նոր որակ հաղորդելու համար առաջին հերթին անհրաժեշտ է գիւղերու մէջ զարգացնել ենթակառոցները, որ կը նպաս-

տէ, ինչպէս գիւղերու բնակչութեան ամրապնդման, նոյնպէս ալ մեր Հանրապետութեան համար ռազմավարական կարեւոր նշանակութիւն ունեցող շարք մը հարցերու լուծման» ըսած է Արցախի նախագահը:

Պօսելով շրջաններու զարգացման մասին, ան չափազանց կարեւոր համարած է տեղական ինքնակառավարման մարմիններու գործունէութիւնը, շեշտելով, թէ պետական կառավարման մարմինները ներկայ դրութեամբ թոյլ օղակներ են, բաւարար չափով չէ զարգացած կապը ինչպէս տեղական, շրջանային եւ Հանրապետական մարմիններու, այնպէս ալ շրջանային կառավարման օղակներու միջեւ:

Անդրադառնալով ժողովրդագրութեան վիճակին, Հանրապետութեան նախագահը համաձայն չէ գտնուած այն տեսակէտին, թէ այդ հարցին մէջ իրավիճակը զինադադարէն ի վեր հապէս չէ փոխուած: Ան յիշած է բնական աճը փաստող տուեալներ, մասնաւորաբար շեշտելով, թէ աւելի քան չորս անգամ աւելցած է ամուսնութիւններու թիւը, եւ նոյն չափով նուազած են ամուսնալուծութիւնները: Բակո Սահակեան Արցախի ամենաչոցելի խաւ համարած է պատերազմի զոհերու, հաշմանդամներու եւ անյայտ կորսուածներու ընտանիքները, եւ նշած, որ բնակչութեան այդ շերտի ընկերային վիճակը բարելաւելու ուղղութեամբ պետութիւնը շօշափելի քայլեր կ'առնէ:

Երկրի ղեկավարը անդրադարձած է տարածքաշրջանի մէջ ստեղծուած նոր իրավիճակին: «Հարաւային Կովկասի ռազմաքաղաքական իրավիճակը իրօք փոխուած է, եւ այս ամէնը հաշուի կ'առնուի մեր երկրի արտաքին քաղաքականութիւնը վարելու ժամանակ: Սակայն կան հիմնական սկզբունքներ, որոնք անփոփոխ կը մնան: Անոնք են՝ արտաքին քաղաքականութեան հասարակչութիւնն ու բազմաուղղուածութիւնը, հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորման հետամուտ ըլլալը, բանակցային գործընթացին Արցախի լիիրաւ կողմի հանգամանքով մասնակցութիւնը: Արցախի անկախութիւնն ու անվտանգութիւնը շահարկումներու եւ սակարկութիւններու ենթակայ չեն» ըսած է Բակո Սահակեան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

«Աշխարհ» կու գայ իր խորին շնորհակալութիւնները յայտնել՝ Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ Ֆրանսայի Թեմի Առաջնորդ

ԳԵՐՇ. Տ. ՆՈՐՎԱՆ ԱՐՔ. ԶԱՔԱՐԵԱՆԻ

որ բարեհաճեցաւ հանդիսապետել թերթիս հրատարակութեան տնօրէնուհի

ՌՕԶԼԻՆ ՆՈՒԱՐԴ ԺԻՀԱՆԵԱՆԻ

յուզարկաւորութեան արարողութիւնը, ներկայ հոգեւորականաց եւ դպրաց դասուց, նաեւ բոլոր անոնց, որոնք անձամբ, գիրով ու նուիրատուութեամբ յարգեցին հանգուցեալին յիշատակը:

ԴԱԻԹ ԱՆՅԱՂԹ

Հոկտեմբերը կ'ընկալուի որպես Հայ Մշակույթի ամիս, այն պատճառով, որ այդ ամսուան մէջ է, որ կը նշենք Սրբոց Թարգմանչաց տօնը:

Ս. Սահակի եւ Ս. Մեսրոպի աշակերտներէն անոնք, որոնք օգնեցին թարգմանական գրականութեան ստեղծման՝ կոչուեցան Թարգմանիչներ: Առաջին կամ աւագ թարգմանիչ անուանուեցան՝ գիրերու գիւտին անմիջապէս յաջորդող շրջանին իրենց ուսուցիչներուն օգնական եւ գործակից դառնալու կարողութիւնը ունեցողներ: Աւագ թարգմանիչ ըլլալով ընդունուած են Յովսէփ Պաղեցի, Յովհան Եկեղեցացի, Ղեւոնդ Երէց-Վանանդեցի, Եղիկ Կողբացի, Կորիւն Սքանչելի, Մուշ Ծարօնացի եւ Տիրայր Խորձենացի: Երկրորդ կամ կրտսեր թարգմանիչներն են անոնք, որոնք առաջիններուն աշակերտ եղան եւ ապա աւելի հմտանալու նպատակով Ս. Սահակի եւ Ս. Մեսրոպի կողմէ ուղարկուեցան Եղեւսի, Կեսարիա, Աղեքսանդրիա, Աթէնք, Հոռոմ, Բիւզանդիոնի նման լուսաւորութեան կեդրոններ: Այս շարքէն են Դաւիթ Անյաղթ, Գիւտ Արահեցացի, Յովհան Մանդակունի, Եղիշէ, Մովսէս Խորենացի, Մամբրէ Վերժանդ եւ Ղազար Փարպեցի:

Դաւիթ Անյաղթ ականդութենէ Հասած տեղեկութեանց համաձայն մեր ամենամեծ իմաստասէր դէմքը եղած է Ե. դարու վերջերը: Մննդեան եւ մահուան թուականները անյայտ են: Ձինք կը ներկայացնեն Ծարօնի Հարք գաւառի Հերեթ գիւղէն, որով անուանուած է նաեւ Հարքացի եւ Հերեթացի: Դարձեալ ըստ ականդութեան ազգական կը նկատուի Մովսէս Խորենացիի: Հայագէտներու մեծ մասը կողմնակից է այն տեսակէտին, ըստ որու, Դաւիթ մէկն է Մաշտոցի այն աշակերտներէն, որոնք ուղարկուեցան ժամանակի գիտութեան կեդրոնները ուսում ստանալու համար: Ան իր կրթութիւնը ստացած է Աղեքսանդրիոյ կամ Աթէնքի մէջ եւ ընկերներուն ամենատաղանդաւորը ըլլալով յայտնուած է: Իր մասին զանազան առասպելներ կը շրջին: Կարգ մը պատմիչներ գինք կը կոչեն «եռամեծ փիլիսոփայ, ամենագիտուն»: Կըսուի թէ Բիւզանդիոնի մէջ պարտութեան մատնած է բոլոր յոյն ճարտարախօսներն ու փիլիսոփաները:

Դաւիթ Անյաղթի մասին կը պատմուի հետեւեալ զրոյցը: Աթէնքի մէջ սովորութիւն էր, որ եօթ տարին անգամ մը աշխարհի բոլոր գիտնականները քաղաքին կեդրոնը գտնուող սինի մը առջեւ հաւաքուին: Սինին վրայ համառօտ կերպով զբրւած էր յունաց եօթն իմաստուններու խօսքերը: Ով որ կարենար մեկնաբանել զանոնք կը ստանար փիլիսոփայական ուսումներու վարդապետի տիտղոսը: Դաւիթ սքանչելի ճարտարախօսութեամբ կը մեկնաբանէ գրուածները: Իրեն պատիւ գինք կը նստեցնեն ոսկի վահանի մը վրայ ու կը պըտըտեցնեն քաղաքին մէջ՝ «Անյաղթ, Անյաղթ» աղաղակելով:

Երբ Հայաստան կը վերադառնայ երկիրը աւերուած վիճակի մէջ կը գտնէ, կ'ապրի առանձնացած եւ կը նուիրուի գիտական ու ստեղծագործական գործունէութեան:

ՓԻԼԻՍՈՓԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

Դաւիթ Անյաղթ իր անուրանալի նպաստը բերած է Հայ փիլիսոփայական գիտութեան կազմա-

ւորման, եւ վճռական դեր խաղացած է անոր ճշգրիտ սահմաններու եւ գիտակարգելու մշակման բնագաւառին մէջ: Որպէս նորապատնական, տեսլապաշտական հիման վրայ զուգորդած է Պղատոնի, Արիստոտէլի եւ Պլեթագորասի իմաստասիրական տեսութիւնները: Անյաղթի կարծիքով աշխարհը լիովին ճանաչելի է: Մարդ արարածին տրուած հինգ զգայարանները եւ բանականութիւնը հնարաւորութիւն կու տան զննելու եւ ճանչնալու ամբողջ բնութիւնը: Ճանաչման զարգացումը ունի երկու ձեւ՝ զգայական ու բանական, եւ իրարու յաջորդող հինգ աստիճան՝ զգայութիւն, երեւակայութիւն, կարծիք, տրամախոհութիւն եւ բանականութիւն: Առաջին չորսը հիմը կը կազմեն փորձառութեան, արուեստի եւ գիտութեան, մինչդեռ վերջինը, մարդկային գիտութեան բարձրագոյն ձեւի՝ փիլիսոփայութեան:

Դաւիթ Անյաղթի փիլիսոփայութիւնը կը բաժնուի երկու հիմնական մասի՝ տեսական եւ գործնական: Առաջինը կը ծանրանայ Հոգիի ճանաչողական յատկութեան վրայ, նպատակն է մարդու գիտակցութենէն անկախ գոյութիւն ունեցող աշխարհի ճանաչումը: Երկրորդին հիմը Հոգիի տարբեր յատկութիւններն են՝ արիտութիւնը, ողջախոհութիւնը, արդարութիւնը: Անոր նպատակն է մարդը բարոյական արատներէն ձերբազատել եւ իւրաքանչիւր անհատի առաքինութեան ուղին ցոյց տալ:

Իսկական փիլիսոփան բարի, լուսամիտ մարդն է, որ ի վիճակի է իր առջեւ դրուած նպատակները կատարելագործելու: Փիլիսոփայի բարութիւնը նախ կ'արտայայտուի անով, որ ան կը մտահոգուի անկատար էակներով եւ կը ձգտի ոչ միայն զանոնք լուսաւորել, այլ՝ կատարելագործել: Գնահատողով տեսական փիլիսոփայութիւնը, Դաւիթ միաժամանակ կը գիտակցէր գործնական փիլիսոփայութեան դերին ու նշանակութեան: Ան կը հաւատար, որ առանց գործնական մասի փիլիսոփայութիւնը անկատար կ'ըլլայ, եւ փիլիսոփան գիտելիքներ ձեռք բերելով, զանոնք պէտք է օգտագործէ կեանքը փոփոխելու համար: Դաւիթի համոզումով փիլիսոփայութիւնը ստեղծուած է մարդու Հոգին զարգացնելու ու կատարելութեան առաջնորդելու համար: Այս պատճառով իր վարդապետութեան մէջ կարեւոր տեղ յատկացուած է մարդուն եւ անոր հարցերուն: Ան կ'ընդգծէ մարդուն բացառիկ տեղը տիեզերքի վրայ: Եթէ մարդ արարածը գոյութիւն չունենար, տիեզերքի մէջ ամէն ինչ անկատար կ'ըլլար: Մարդը բնութեան եւ Աստուծոյ միջնորդն է, կապակցող օղակը, որուն գլխաւոր յատկանիշն է՝ բանականութիւնը:

ԵՐԿԵՐԸ

Ներկայիս անվերապահօրէն Դաւիթ Անյաղթի գրիչին կը վերագրուին փիլիսոփայական չորս աշ-

խատասիրութիւններ՝ «Սահմանք իմաստասիրութեան» (կամ «Գիրք Սահմանանց»), «Մեկնութիւն Ստորոգութեանց Արիստոտէլի», «Վերլուծութիւն ներածութեանն Պորփիրիի», «Մեկնութիւն ի վերլուծական Արիստոտէլի»: Ըստ Առաքել Սիւնեցիի «Գիրք Սահմանանց»ը գրած է յոյներուն ցոյց տալու «Թէ ինչպիսի իմաստութիւն գոյութիւն ունի Հայաստանի մէջ եւ այլեւս պէտք չունինք Աթէնք գալու»: Իբր հեղինակութիւն իրեն կը վերագրուի նաեւ ճառ մը Խաչին վրայ «Բարձրացուցէք զՏէր Աստուած մեր» սկզբնաւորութեամբ:

Միջնադարեան գրաւոր ականդութեան համաձայն անոր կը վերագրուին նաեւ երեք ճարտասանական ու տրամաբանական աշխատութիւններ՝ Արիստոտէլի, Պորփիրի երկերուն, Տիրոսի Թրակացիի «Քերականութիւն»ի թարգմանութիւնները: Սակայն անոնց Դաւիթի գրիչին պատկանելիութիւնը կամ մերժուած է, կամ ալ չէ ապացուցուած:

Դաւիթ Անյաղթի երկերը ազդեցութիւն գործած են միջնադարեան Հայ փիլիսոփայութեան զարգացման վրայ, եղած են բազմաթիւ մեկնաբանական աշխատութիւններու առարկայ եւ դասական փիլիսոփայական երկերու հետ մտած միջնադարեան Հայաստանի բարձրագոյն դպրոցներու ծրագիրներուն մէջ: Թարգմանուած ու տարածուած ըլլալով զանազան երկիրներու մէջ, մասնաւորաբար իրենց անուրանալի դրոշմը դրած են բիւզանդական, պարսկական եւ արաբական փիլիսոփայութեան վրայ:

Պատրաստեց՝ ՊԵՐՃ ՄԱՍԼԱՔ

«ՄԱՍՏԵՆԱԴԱՐԱՆ»Ի ՆՈՐ ՄԱՍՆԱՇԷՆՔ

Երեւանի «Մեսրոպ Մաշտոց» Մատենադարանի մէջ կատարուած հիմնական գործունէութիւնը աւելի արդիւնաւէտ ձեւով իրականացնելու համար նախատեսուած շինարարական աշխատանքները արդէն սկսած են:

Պատասխանատու ճարտարապետին համաձայն, նախագիծին նպատակը նոր տարածքներու ստեղծումն է: Կը զգացուէր գիտական աշխատանքի ծառայող տարածքի պակաս, ուստի անհրաժեշտ դարձած էր նոր շէնքի մը կառուցումը: Վերջինս պիտի ունենայ ձեռագրատուն, գրապահոց, ընթերցասրահներ եւ գիտաշխատողներու սենեակներ: Ներկայի շէնքը ունի 3300 քառակուսի մեթր մակերես, նորը պիտի գրաւէ 12.000 քառակուսի մեթր: Հիմնական մասնաշէնքը պիտի ըլլայ թանգարան, ուր պիտի աւելնան ցուցադրութեան տրամադրուած բաժինները եւ այսպէսով հնարաւոր պիտի դառնայ մշակութային հարստութեան կարեւորագոյն մասը՝ ձեռագրերը, ձեռագրական արուեստը լիարժէք ներկայացնել իր բոլոր բնագաւառներով: Մատենադարանի տնօրէնութիւնը մշակած է հեռանկարային ծրագրեր, որոնց իրականացումը կախում ունի կառուցի որպէս հայագիտական, միջնադարագիտական միջազգային կեդրոն՝ արդի չափանիշներու համապատասխանացումէն:

Նոր շէնքի կառուցումը, որ պիտի տեսնենք երեք տարի, կարելի է համարել շինարարութեան առաջին փուլը: Երկրորդ հանգրուանը պիտի ըլլայ գլխաւոր մասնաշէնքին վերանորոգումը:

ՍԵՒԱՆԱՅ ԼԻՃԸ ՄԻՇՏ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՐԿԱՅ

Վերանկախ Հայաստանի առաջին արտաքին գործոց նախարար Ռաֆֆի Յովհաննէսեան 2001-ին Քաղաքացիական Ազգային Նախաձեռնութիւն (ՔԱՆ) անունակա կազմակերպութիւն մը հիմնած էր, որուն նպատակը հասարակական կարգերու եւ պետական համակարգի համալիր բարելաւումն է:

Իր գործունէութեան շրջանակին մէջ նախաձեռնութիւնը վերջերս Երեւանի մէջ Սեւանայ լճի բնական համակարգի վերականգնման նուիրուած քննարկումներու նիստ մը կազմակերպած է, որուն հրահրուած են Հայաստանի գործադիր եւ օրէնսդիր իշխանութիւններու, Գիտութիւններու Ազգային Ակադեմիայի, բնապահպանական հասարակական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ, Հարցին տիրապետող այլ շրջանակներ եւ լրագրողներ:

Քննարկման առիթը Սեւանայ լճի բնական համակարգի առջեւ ծագած հիմնախնդիրներն էին: Ինչպէս նաեւ Հայաստանի կառավարութեան օրէնսդրական նախաձեռնութիւնները, որոնց շնորհիւ կը քննարկուին «Սեւանայ լճի բնական համակարգի վերականգնման, պահպանման, վերարտադրութեան եւ օգտագործման միջոցներու տարեկան ու համալիր ծրագրեր հաստատելու մասին» օրէնքին մէջ լրացումներ կատարելու մասին օրինագիծը: Վերջերս համապատասխան օրէնքին մէջ կատարուած լրացումներով ու փոփոխութիւններով այս տարուան համար Սեւանայ լիճէն ջուրի հեռացման տարեկան առաւելագոյն չափաքանակ սահմանուած էր 240 միլիոն խորանարդ մեթրը (նախկին 170 միլիոն խորանարդ մեթրի փոխարէն), իսկ սպասուող փոփոխութիւններով ան պէտք է հասցուի 360 միլիոն խորանարդ մեթրի:

Կառավարութեան ներկայացուցիչը հարկադրուած այս քայլը պատճառաբանեց երկրի գիւղատնտեսական տարածքի մէջ առկայ երաշտով եւ ոռոգման ջուրի սակաւութեամբ, աւելցնելով, թէ ընթացիկ տարուան համար 360 միլիոն խորանարդ մեթր ջրառը բացասական հաշուեկէիտ չարձանագրեր լճի մակարդակին համար եւ այս առումով մտահոգութիւնները հիմնաւոր չեն:

Գիտութիւններու Ազգային Ակադեմիայի ներկայացուցիչը պարզեց Սեւանայ լճի հիմնախնդիրները, որոնք կը շարունակեն լուրջ մարտահրաւեր

մնայ անոր բնական համակարգին համար: Բանախօսը՝ յղում կատարելով կառավարութեան կողմէ յաճախ չեչտուող մթնոլորտային տեղումներու պակասին ու եղանակի փոփոխութիւններուն, յիշեցուց, որ անոնք բացասաբար կ'ազդեն ո'չ միայն գիւղատնտեսութեան, այլեւ Սեւանայ լճին վրայ: Ան նշեց, որ տակաւին վերականգնուած չէ լճի յատակին մեկուսացնող շերտը, որ լճին թոյլ կու տայ ինքնամաքրուիլ եւ սա եղած է գիտական այն հաշուարկներուն հիմքը, որոնց համաձայն՝ Սեւանայ լճի մակարդակը պէտք է բարձրացուի առնուազն 6 մեթրով: Ինչ կը վերաբերի Սեւանայ լճի ջուրի հաշտին ոռոգման կարիքները բաւարարելու Հայաստանի կառավարութեան մտեցման, ապա բանախօսը ցաւով նկատեց, որ Սեւանայ լիճը վերածուած է աժան ջրային աղբիւրի, որ կարելի է սպառել՝ առանց այլ ծախսեր կատարելու: Արդէն լիճը կը գտնուի անկայուն վիճակի մէջ եւ իւրաքանչիւր տատանում՝ լիճի մակարդակի բարձրացում կամ իջեցում, կրնայ վճռորոշ նշանակութիւն ունենալ:

Յարակից ելոյթներու ընթացքին արծարծուեցաւ մասնաւոր հատուածի շահերու խնդիրը, որոնք դէմ են Սեւանի մակարդակի բարձրացման, քանի որ ջրածածկ պիտի ըլլան ձեռնարկատէրերու կատարած ափամերձ ներդրումները: Պարզուեցաւ նաեւ, որ Սեւանայ լճի ջուրը ոռոգման առումով անբաւարար ցուցանիշներ ունի, եւ միայն այլ ընտրանք դարձած է:

Քննարկման մասնակիցները դէմ արտայայտուեցան Սեւանայ լիճէն հոսող ջուրի չափաքանակը աւելցնելու կառավարութեան օրէնսդրական նախաձեռնութեան, առաջարկեցին բոլոր մշտահոգութիւնները եւ առարկութիւնները պարունակող յուշագիր պատրաստել եւ զայն ներկայացնել Ազգային Ժողովին: Յուշագիրը կը յիշեցնէ, թէ խնդրոյ առարկայ օրէնքին վերնագիրը եւ բովանդակութիւնը կը վերաբերին Սեւանայ լճի բնական համակարգի թէ՛ վերականգնման, թէ՛ պահպանման, թէ՛ վերարտադրութեան եւ թէ՛ օգտագործման: Կառավարութիւնը իր այս քայլով կ'անդրադառնայ սոսկ օգտագործման:

ՇՈՒԷՏԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ՊԻՏԻ ՔՆՆԱՐԿԷ ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ
Շուէտի խորհրդարանական ընդդիմութիւնը դարձեալ հանդէս եկաւ Հայոց Յեղասպանութիւնը ճանչնալու օրէնսդրական առաջարկով, ուր ըսուած է, թէ 1915-ին տեղի ունեցած Հայոց Յեղասպանութեան ժամանակ, Օսմանեան Թուրքիան ցեղասպանութիւն կատարած է նաեւ ասորիներու, քելթերու եւ պոնտոսի յոյներու նկատմամբ: Ընդդիմութեան կողմէ խորհրդարան ներկայացուած առաջարկը կ'ըսէ, որ 1915-ին 1.5 միլիոն հայեր, 500.000 ասորիներ, քելթեր եւ պոնտոսիներ սպանուած են: Հայոց Յեղասպանութիւնը անգամ մը եւս օրակարգի վրայ դրած խորհրդարանականները՝ առաջարկը ներկայացուցած են Օսմանեան Թուրքիոյ մօտ օտարերկրեայ դեսպաններու՝ հայկական իրադարձութիւններու հետ կապուած նամակներու հիման վրայ: Անդրադառնալով Հարցին՝ «Սպապահ» թերթը յայտնած է, թէ Շուէտի խորհրդարանի իշխող պահպանողական կուսակցութիւնները չեն աջակցիր Հայոց Յեղասպանութիւնը ճանչնող օրէնսդրական առաջարկին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Հայաստանի փոխադրութեան նախարարի կարծիքով, համաձայն բոլոր փորձագիտական դիտարկումներու, Հայաստան-Իրան երկաթուղիի կառուցումը հնարաւոր կրնայ ըլլալ յառաջիկայ 5 տարիներու ընթացքին: Աւարտելու վրայ է ուսումնասիրութեան փուլը, առկայ են երեք տարբերակներ, որոնցմէ լաւագոյնին վրայ պէտք է հիմնուի կառուցումը:

Ըստ նախարարին՝ Գիւմրի-Կարս գծի վերաշահագործման հարցը քննարկումի առարկայ չէ եղած:

***

Ուաշինկթընի մէջ հիմնուելիք «Հայոց Յեղասպանութեան Թանգարան»ի գրադարանը նուէր ստացած է գիրքերու բացառիկ հաւաքածոյ մը, եւ ցեղասպանութեան վերաբերեալ այլ տպագիր նիւթեր:

Քանի մը հազար հազուագիւտ գիրք եւ փաստաթուղթի հաւաքածոն նախատեսուած է փոխանցել Թանգարանի բացման ժամանակ՝ 2010 թուականին: Հաւաքածոն ձեռք բերուած է դիւանատուններու մէջ կատարուած պրպտումներով, իսկ նուիրատու երկու անձեր նախընտրած են իրենց ինքնութիւնը չյայտնել:

***

Հայաստան կը դասուի ծերացող երկիրներու շարքին, քանի որ բնակչութեան 12.7 տոկոսը կազմող մօտաւորապէս 400.000 մարդու տարիքը 65-էն աւելի է: 100 եւ աւելի տարիք ունեցողներու թիւը 141 է: Տարեցներու ընդհանուր թիւին շուրջ 10 տոկոսը միայնակ ծերեր են:

***

Երանաչնորհ Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ծննդեան 100-ամեակին առթիւ, Մայր Աթոռի հրատարակչական բաժինը լոյս ընծայած է «Ապրիլ գալիքի տեսիլքով» հատորը, որ կը պարունակէ հոգեւորականներու, գիտնականներու, մտաւորականներու յուշերը Վեհափառ Հայրապետի մասին:

ASSOCIATION ARMÉNIENNE D'AIDE SOCIALE
Au service des Arméniens depuis 1890

Siège Social: 77, rue La Fayette, 75009 PARIS
Tél. 01 48 78 02 99 - Télécopie 01 42 80 61 45
Email : aaas.paris@free.fr

Maisons de retraite médicalisées :
Montmorency (Val d'Oise) : 01.39.83.20.67
Genesee (Val d'Oise) : 01.39.85.24.24
Saint Raphaël (Var) : 04.94.19.51.50

En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMÉNIENNE POUR LE DÉVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan, frenchfund@web.am

ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԶԱՅՆԱԳԻՐ

Հայաստանի Գրողներու Միութեան եւ սփիւռքի նախարարութեան միջեւ գործակցութեան համաձայնագիրը մը ստորագրուած է, զոր ստորագրած են Գրողներու Միութեան նախագահ Լեւոն Անանեան եւ սփիւռքի նախարար Հրանոյշ Յակոբեան:

Համաձայնագիրը կը նախատեսէ Հայաստանի ու սփիւռքի միջեւ գրական կապերու ամրապնդումը եւ Հայաստանի գրական կեանքին սփիւռքի գրողներու մասնակցութեան հնարաւորութիւններու ստեղծումը:

Նախարար Հրանոյշ Յակոբեանի համաձայն, այս փաստաթուղթի միջոցով կը փորձուի նպաստել Հայագիտութեան ու Հայապահպանութեան, ինչպէս նաեւ Հայերէն լեզուի անաղարտութեան պահպանման: Գործընթացի իրականացման հարցին մէջ Հ. Յակոբեան կարեւոր դեր կու տայ գրողներուն եւ կը խորհի, որ անոնց օժանդակութեամբ հնարաւոր կը դառնայ ծրագրի իրականացումը:

Ըստ ծրագրի կը նախատեսուի Գրողներու Միութեան մէջ ստեղծել սփիւռքահայ գրողներու մասնաճիւղ եւ զարկ տալ համահայկական դասագիրքերու ստեղծման, նաեւ հրատարակել «Արդի Հայ գրականութիւն» մատենաշարը, իսկ արեւելահայերէնով եւ դասական ուղղագրութեամբ՝ «Հեքիաթների Հայ աշխարհ» մանկապատանեկան գիրքը:

Սփիւռքի նախարարի կարծիքով նախարարութիւնը պէտք է իր բոլոր ջանքերը ի գործ դնէ որպէսզի գրողներու համագումարները աւելի համակարգուած դառնան, եւ օգտագործէ Հայ գրողներու ուժերն ու հնարաւորութիւնները Հայկական գաղթածախներու մէջ, մասնաւորաբար կրթական հաստատութիւններու մէջ հանդիպումներ եւ քննարկումներ կազմակերպելու համար: Հայագիտական կեդրոններու մէջ պէտք է զօրանան գրողներու միջեւ եղած կապը: Նախարարի յայտնած տուեալներով, այսօր 22 Հայագիտական ամպիոններ եւ Հայագիտութեամբ զբաղուող 78 կեդրոններ կան աշխարհի տարբեր երկիրներու համալսարաններուն մէջ: «Կը կարծեմ, որ արդէն ժամանակն է Հայագիտական կեդրոններու հաւաքը կազմակերպել Հայրենիքի մէջ՝ Հայ գրողներու օգնութեամբ եւ մասնակցութեամբ: Մեր ծրագրին մէջ հիմնական են նման հարցադրումներ եւ ծրագիրը ստորագրուելէն վերջ պէտք չէ որ մնայ լոկ փաստաթուղթ, այլ պէտք է սկսի անոր իրագործումը» ըսած է Հրանոյշ Յակոբեան:

Գրողներու Միութեան նախագահ Լեւոն Անանեանի խօսքերով, սփիւռքի մշակութային գրական դաշտը միշտ Հայաստանի գրողներու ուշադրութեան արժանացած է, ան վստահ է, որ պետական հովանաւորութեամբ ծրագիրը կը հասնի գրական արդիւնքի:

ԴԵՍՊԱՆԷ ԴԵՍՊԱՆ

ԱՄՆ-ի Հայաստանի նոր դեսպանը Մարի Եովանովիչ Հայ լրագրողներու հետ իր անդրանիկ հանդիպումը ունեցաւ: Գլխաւորաբար խօսուեցաւ արցախեան հարցի, Հայոց Յեղասպանութեան ճանաչման, Հայ-ամերիկեան յարաբերութիւններու մասին:

Դիւանագէտը՝ «Գործունէութեանս 22 տարիներու ընթացքին այսքան ջերմ ընդունելութեան չէի արժանացած» ըսելէ վերջ ցանկութիւն յայտնեց յաճախ հանդիպում ունենալու Հայ լրագրողներուն հետ:

Մարի Եովանովիչ Հայոց Յեղասպանութեան անջուլթեամբ շօշափելի յայտարարութիւններ չըրաւ. միայն նշեց թէ դեսպանները կը ներկայացնեն իրենց պետական դիրքորոշումը ու որեւէ պահու կրնան ետ կանչուիլ:

Մինչ այդ, ԱՄՆ-ի Անգարայի դեսպանի թեկնածու ձէյմա ձէֆրի ծերակուտականներու հետ ունեցած աւանդական հանդիպման ընթացքին եղած հարցումներուն պատասխանելով ըսած է, թէ ինք կարողացած է կարգ մը դիւանագէտներու գրածները, նաեւ Մօրկընթաուի յուշերը եւ դէմ չէ 1915-ի անցուղարձերու (չէ գործածած անշուշտ ցեղասպանութիւն բառը) մասին անոնց ըսածներուն:

Ծերակոյտը հաստատած է ձէյմա ձէֆրիի՝ ԱՄՆ-ի Թուրքիոյ դեսպանի պաշտօնը: Միայն թէ թուրք մամուլը սկսած է արդէն անոր դէմ գրութիւններ հրատարակել, ուր կը շեշտուի, թէ նորընտիր դեսպանը Թուրքիա գալէ առաջ իսկ Ծերակոյտի մօտ խօսած է՝ որպէս Հայերու բանբեր:

ՆՈՐ ՄՐՑՈՒՄ ՔԱՅԼԵՐԳԻ ՀԱՄԱՐ

Հայաստանի Ազգային Ժողովի նիստերէն մէկուն ընթացքին մշակոյթի նախարար Յասմիկ Պողոսեան յայտարարած է, թէ մօտ օրէն պիտի կազմակերպուի նոր մրցում մը՝ Հայաստանի ազգային քայլերգի խօսքերու ընտրութեան համար:

Նախապէս յատուկ յանձնաժողով մը քուէարկութեամբ հաւանութիւն տուած էր Արամ Պաշատուրեանի երաժշտութեան եւ այդ որոշումը դեռ ուժի մէջ կը մնայ: Յիշեցնենք, որ 2005-ին Սահմանադրութեան մէջ եղած փոփոխութիւններով ամբողջութեամբ Հայաստանի Հանրապետութեան ազգային քայլերգին օրէնքով սահմանումը:

Ուշ լինի, նուշ լինի:

«ԱՂԶԻԿՍ ՔԵԶԻ Կ'ԸՍԵՄ...»

Կը տեղեկանանք թէ Թուրքիոյ խորհրդարանը պիտի քննարկէ թրքերէն լեզուի պաշտպանութեան մասին խորհրդարանի Հետազոտական Ցանձնախումբին պատրաստած տեղեկագիրը:

Ցանձնախումբը կ'առաջարկէ որ լեզուի ազգային քաղաքականութիւն մը մշակուի եւ օտար բառերու գործածութեան, խօսակցական լեզուի խանգարման, մաքուր թրքերէն գործածելու դրժկամութեան ու նման կաղաքումներու դէմ միջոցներ առնուին: Ան կը խորհի նաեւ, որ թերթեր պէտք է իրենց լեզուի քննիչ յանձնախումբը ունենան, պետական պաշտօնեաները տարին անգամ մը լեզուական քննութեան ենթարկուին, եւ այլն:

Ի տես բազմաչարչար լեզուի մը՝ շարունակե՛նք ըսել, թէ հարեւանը քաղաքակրթութենէ ու մշակոյթէ զուրկ է: Կրնանք երեւակայել, թէ ինչ բանի կը վերածուի օտար բառերու գործածութենէ զրկուած «մաքուր» թրքերէն լեզու մը: Եկէք պահ մըն ալ երեւակայենք Անգարայէն փչող քամին, որ ուղղուելով դէպի արեւելք, առանց նկատի առնելու զոչ սահմանը՝ անցնի միւս կողմ:

ՍԵՐԺ ՍԱՐԳՍԵԱՆ ԸՆԴՈՒՆԵՑ ՏԱՆԻԷԼ ՖՐԻՏԸ

Հայաստանի նախագահ Սերժ Սարգսեան ընդունելով Միացեալ Նահանգներու արտաքին գործոց նախարարի տեղակալ Տանիէլ Ֆրիտը, ըսած է, թէ Հայաստան շահագրգռուած է խորացնելու յարաբերութիւնները Միացեալ Նահանգներու հետ եւ զանոնք կը նկատէ տնտեսական զարգացման, ժողովրդավարութեան ամրապնդման ու շրջանային կայունութեան կարեւոր գրաւական: Հանդիպման մասնակիցները խօսած են Հայաստան-Թուրքիա յարաբերութիւններու եւ Լեւոնային Ղարաբաղի հիմնախնդրի լուծման գործընթացին մասին:

Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne

**RENTREE DE L'ANNEE SCOLAIRE
2008-2009**

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arméniophones
20 septembre 2008 – 17 janvier 2009 :
stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h à Paris
(absentéisme exclu)
Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans
Les élèves seront capables de parler lire et écrire l'arménien.
L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panosian avec sa METHODE AUDIOVISUELLE

2) Les cours de 2e, de 3e et de 4e niveau continuent le samedi entre 12h et 15 h à Paris
20 septembre 2008 – Fin juin 2009
Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON – ARMENIOPHONES
Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi
3 volumes en couleurs
+ 1 coffret de 4 cassettes audio :
99 € (frais d'expédition inclus)
Pour tous ces cours et le manuel
RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :
DES MAINTENANT JUSQU'AU 15 JUILLET :
01 47 50 97 51

ԿԱՐԴԱՅԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ԱՇԵԱՐՀ»
Հայ թերթը Հայ տունին բարեկամն է

Le 1er Festival de bande dessinée à Yerevan

Comme annoncé, ce festival s'est tenu du 3 au 5 octobre 2008, il a été inauguré par Mme Hasmik Boghossian, ministre de la culture d'Arménie et Serge Smessow, ambassadeur de France en Arménie.

Le public a répondu à tous les événements du festival de façon passionnée, d'abord aux expositions proposées par la Cité internationale et le Festival international de la bande dessinée d'Angoulême, puis aux conférences animées par Jean-Philippe Martin, Gérald Gorridge et Farid Boudjellal auxquelles ont succédé de longues conversations avec ces intervenants.

Les rencontres et les échanges spontanés avec les auteurs venus de France Florence Cestac, Farid Boudjallal, Philippe Karakasyan – dit Kara-, Jean Claude Denis, Franck Margerin et Gérald Gorridge ont été très enrichissants et le public a pu encore découvrir leurs travaux par une anthologie éditée spécialement et diffusée gratuitement. En Arménie la BD est méconnue. Aussi de nombreux jeunes artistes ont participé aux différents concours « Grenades d'or ». Si une production nationale arménienne émerge dans les mois à venir, le festival de Yerevan y aura contribué.

© L. MELIKIAN

La « Grenade d'or » (Vosgué Nour), catégorie BD a été attribuée à Samvel Vanoyan, celle de la catégorie Strip à Harutyun Samuelian et celle du dessin d'humour à Robert Sahakiantz.

D'autre part, l'APBDA, Association pour la Promotion de la Bande Dessinée en Arménie, a récompensé le dessinateur croate Igor Kordey et le scénariste français Jean David Morvan publiés aux Editions Delcourt pour *Le cœur des batailles*, tomes 1 et 2, du Grand Prix de la Ville de Yerevan de la BD franco-phonie issue d'une collaboration internationale.

Un projet de création d'une école de la bande dessinée à Erevan prend forme.

Rendez-vous est pris pour une deuxième édition du Festival les 2, 3 et 4 octobre 2009.

8e FOIRE AUX LIVRES DE L'UCFAF

Samedi 29 et dimanche 30 novembre 2008. De 11 h à 19 h sans interruption.

PRES DE 200 TITRES D'OUVRAGES, 70 éditeurs, 140 auteurs.

Occasion d'acheter, d'offrir aussi de l'Artisanat d'Arménie, des CD, des DVD et de visiter l'exposition des œuvres d'Anahid Samikyan.

• **Œuvres d'Anahid Samikyan.** Vernissage le jeudi 27 novembre à 19 h

Du 27 au 30 novembre – UCFAF – 6 Cité du Wauxhall-Paris 10e, toute la journée les 28, 29 et 30 novembre

► **Conférence-débat**
SUR L'ACTUALITE DU GENOCIDE
LE SAMEDI 29 NOVEMBRE à 16 HEURES.

CINE-CLUB ROUBEN MAMOULIAN

Jeudi 6 novembre – 20h –
À voir et à revoir

LE VERGER DE POMMES de Grigori Mélik Avakian – 1986 – Armenfilm VO sous-titré

Avec Sos Sarkissian, Galia Noventz, Sofik Sargasian. Un groupe de rescapés du génocide arménien perturbe la tranquillité d'un village d'Arménie. Parmi ces personnes, Nounoufar qui a perdu mari et enfant, Martyn, un veuf du village envisage d'épouser Nounoufar au grand dam de ses filles qui espèrent hériter du verger...

UCFAF- 6 cité du Wauxhall – Paris 10e - métro République- PAF 5 € – adhérents et abonnements 3 €.

COMMUNIQUÉ

Soutien à l'orphelinat Houys de Gumri

Mis en place depuis le début de l'année 2008, l'opération Houys a permis de réaliser cet été plus de 17 000 € de travaux au niveau des sanitaires, cuisine et chambres de l'orphelinat.

Une seconde phase avec le soutien de nombreux artistes peintres, sculpteurs, dessinateurs et photographes qui ont offert leurs œuvres a été mise en place. Participez à cette opération en achetant un bon de soutien à 10 €.

Un tirage au sort des numéros des bons de soutien le samedi 31 janvier 2009 au Yan's Club, permettra de gagner ces œuvres.

Commandez ces bons en téléphonant au 06 19 99 28 37. merci.

Bulletin d'abonnement

Oui, je souhaite recevoir *Achkhavar* chaque quinzaine

Nom ..... Prénom .....

Adresse .....

Code postal ..... Ville .....

TARIFS

France 6 mois (11 n°) : 35 € – 1 an (22 n°) : 68 € – Soutien : 110 €

Etranger 85 € pour 1 an par virement (100 € par chèque)

par chèque bancaire ou postal à l'ordre de SARL NAREK

par virement IBAN à FR52.20041000 0123 9745 3H02 038 — BIC PSSTFRPPPAR (depuis l'étranger)

Merci de libeller et adresser votre règlement à : Société Narek (Achkhavar) – 6, cité du Wauxhall, 75010 Paris

AGENDA

PARIS ILE-DE-FRANCE

► Expositions

• Œuvres d'Anahid Derebeyan

Du 17 octobre au 15 novembre 2008.

Galerie Corot-8 rue Corot 75016 Paris, Du Ma au Ve de 10h à 12h45 et de 14h30 à 19h- samedi de 10h30 à 18h30. L'artiste sera présente ts les samedis après-midi et sur RV. 01 42 88 46 80.

• **Itvan Kebabian et Sarah Consigny** – Vernissage Vendredi 24 octobre de 18 à 22 h. Du 24 au 28 octobre, de 15h à 19h.

Galerie d'Aïda – 26 rue Charles Baudelaire – 75012 Paris- tél. 06 26 90 82 56.

► Concerts

• Vendredi 31 octobre. 40e anniversaire du jumelage Bagnaux-Vanadzor. Soirée de gala, concert, buffet, soirée dansante. 20 €. Tél. 01 42 31 61 91.

• Mercredi 12 novembre – 20h- présentation de l'opérette GARINE en version de concert. Accompagnés au piano, 25 acteurs et choristes interpréteront l'œuvre en intégralité.

Eglise arménienne - 13 rue du Perche-75003 Paris – entrée libre. Dons de soutien pour la création de l'opérette en français

• Vendredi 14 novembre – 20h30- L'Ordre hospitalier de Saint-Lazare organise un concert d'orgue pour le 20e anniversaire du tremblement de terre et au profit de SPITAK.

Eglise St Louis en L'Isle (rue Saint Louis-en-L'Isle - Paris 4e) PAF 15 €- infos 06 08 60 55 93.

• Samedi 15 novembre – 20h30 – Soirée organisée par l'UCFAF et la JAF en compagnie de **Bernard Dededjian**. Orchestre Ereboundi – convivialité-buffet. **Centre culturel 6 Cité du wauxhall – Paris 10e. Entrée libre.**

• Dimanche 30 novembre – 15 h- Récital pour deux pianos et une soprano. Lydie Barkef-Yagmourian, Claudio Chaquin (pianos) Anne-Cécile Renard-Yagmourian (soprano dramatique) Françoise David (comédienne). Bach, Rossini, Babadjanian, Villa-Lobos, Piazzola.

Salle Cortot – 78 rue Cardinet 75017 Paris. Rés. 01.40.26.29.63

► Cinéma

• Allez voir KHAMSA, drame de Karim Dridi, dans lequel joue Simon Abkarian.

► Théâtre

• **Conversations avec ma mère** de Santiago Carlos Ovès. Mise en scène Didier Bezace. Avec Isabelle Sadoyan et Didier Bezace. En tournée jusqu'au 18 janvier 2009.

Théâtre de la Commune d'Aubervilliers, puis scène nationale de Sceaux puis à La Coursive de La Rochelle les 21 et 22 janvier 2009.

► Manifestations

• Phonéthon 2008 du 13 au 16 novembre (v. page 9)

REGION LYONNAISE

► Soirée Arménie

Samedi 22 novembre – 19h30 – Salle des Fêtes de Chasselay – repas arménien, animations, compte rendu du voyage et de l'aménagement de l'école de Mastara en Arménie par l'Association KASA, musique, humour. Repas et soirée 20 €. Réservation : 04 78 43 18 74 et 04 78 43 72 67.

Date limite de réception pour les annonces du n°457 : mercredi 29 octobre 2008.

OPÉRA

Les Chorégies d'Orange fêtent l'art lyrique français

Les rendez-vous que nous donnent chaque été Les Chorégies d'Orange sont des instants de bonheur volés au temps que le mélomane, amoureux d'opéra, ne se doit de manquer. Le grand répertoire lyrique servi par des artistes prestigieux dans le cadre grandiose de l'admirable Théâtre antique laisse dans la mémoire des images fortes qui habitent et illuminent le souvenir. C'est un spectacle unique et réjouissant de voir dans la nuit provençale se presser sur les gradins des milliers d'amateurs fidèles et passionnés qui animent de leur ferveur enthousiaste cet espace enchanté pour retrouver dans ce foyer vivant de l'art lyrique la voix des solistes d'exception de la planète opéra.

À la tête de ce vaisseau musical, Raymond Duffaut, Directeur Général des Chorégies, veille comme nul autre, au niveau d'excellence des productions. Sa programmation vigilante et ses choix artistiques sans concession savent maintenir l'équilibre entre modernité des lectures et respect des œuvres, exigence musicale et succès populaire.

L'édition 2008 a offert au public deux opéras emblématiques du domaine lyrique français, *Carmen* et *Faust* ainsi que deux concerts de musique sacrée, comme pour établir « un lien entre le ciel et l'humanité », la *Messa di Requiem* de Verdi sous la direction de Tugan Sokhiev, Hasmik Papian chantant la partie soprano du quatuor vocal et le *Requiem* de Fauré, avec notamment Amel Brahimi-Djelloul, dans la cathédrale d'Orange, nouvellement investie.

Carmen a ouvert les festivités. Composé sur un livret de Ludovic Meilhac et Henri Halévy d'après la nouvelle de Prosper Mérimée, l'ouvrage de Georges Bizet est sans doute l'opéra le plus joué dans le monde entier, conforme en cela à la prophétie de Tchaïkovski qui, après avoir assisté à la représentation le qualifia de « chef-d'œuvre dans toute l'acception du terme ». Créée en 1875 à l'Opéra-Comique de Paris, l'œuvre aujourd'hui si célèbre fit scandale, elle choqua le public par son réalisme et sa musique fut jugée « incompréhensible » par des critiques conformistes. Mais *Carmen* obtint rapidement le soutien de musiciens comme Vincent d'Indy, Camille Saint-Saëns ou du philosophe Nietzsche, tous émerveillés par la beauté neuve de cette composition qui allie une véritable maîtrise de l'écriture à une inspiration d'une grande fraîcheur, d'une spontanéité d'invention inimitable qui mêle chansons et danses sur fond de tragédie.

À Orange, la tension dramatique du spectacle a été constamment maintenue par la mise en scène efficace de Nadine Duffaut qui, servie par les costumes raffinés de Katia Dufлот, a utilisé toutes les ressources du plateau pour créer l'atmosphère colorée et pittoresque de l'univers de *Carmen* et « raconter le plus simplement possible une belle histoire ». Cette histoire, construite comme une progression inéluctable vers la mort, est celle du destin d'une femme indépendante et sensuelle qui clame l'amour libre. Elle a été interprétée par la séduisante Béatrice Uria-Monzon, *Carmen* for ever sur les scènes internationales ! La cantatrice « toute en nerfs et en muscles » incarne avec naturel, par les harmonies ensoleillées de sa voix et son jeu scénique engagé, la concentration de passion qui habite ce personnage de femme fatale, cette héroïne hors norme qui hante désormais l'histoire de l'opéra. Face à elle, le Don José du ténor argentin Marcelo Alvarez trace avec une superbe ligne vocale la déchéance progressive qui mène l'honnête soldat au crime passionnel.

À la tête de l'Orchestre de la Suisse Romande, le maestro Michel Plasson, expert en musique française, a conféré à *Carmen*, une œuvre qu'il a de nombreuses fois dirigée et enregistrée, les accents musicaux d'une vérité intime, jouant sur l'économie de l'orchestration, dosant avec subtilité les effets et les couleurs des différents pupitres, l'équilibre des cordes en particulier, alternant avec souplesse numéros chantés et dialogues parlés, afin de renforcer la cohérence du déroulement mélodique et dramatique et soutenir la crédibilité vocale des personnages.

La deuxième production des Chorégies a retrouvé Michel Plasson à la direction cette fois de l'Orchestre Philharmonique de Radio France pour le *Faust* de Gounod. La lecture du *Faust* de Goethe dans la traduction de Gérard de Nerval avait suscité une vive fascination chez le jeune musicien alors âgé de vingt ans et l'idée de mettre en musique ce texte l'avait rapidement occupé. Pendant de longues années, Gounod s'est interrogé sur la manière de transcrire en musique ce livre admiré. Sur un livret de Barbier et Carré, l'opéra de Gounod remodèle la perspective goethéenne, réduit la portée littéraire et philosophique du personnage de Faust, pour s'attarder sur l'intrigue sentimentale et articuler le drame

autour de la destinée de Marguerite. Donnée en création au Théâtre Lyrique le 19 mars 1859, l'œuvre est mal accueillie par le public et la critique, elle est louée néanmoins par Berlioz dans *Le Journal des Débats*. Mais bientôt, le chef-d'œuvre de Gounod s'impose par la haute valeur de l'inspiration et la qualité de l'écriture musicale d'un compositeur en pleine possession de ses moyens. *Faust* est joué en France et à l'étranger, soulignant l'apport précieux de cette partition au répertoire lyrique français du XIXe siècle. À l'instar de *Carmen*, *Faust* est aujourd'hui l'un des opéras les plus représentés avec succès sur les scènes des cinq continents

Dans une mise en scène de Nicolas Joel, impressionnante par la présence d'un orgue reconstitué aux dimensions gigantesques qui occupe le célèbre mur d'Orange, l'œuvre prend une profondeur et une puissance inquiétantes qui renforcent l'histoire d'amour tragique qui lie Faust à Marguerite. Les successions d'atmosphères, le cabinet de travail du docteur Faust, la scène de la taverne, la kermesse, l'église la prison, sont dessinées par le metteur en scène avec la poésie des images et la précise vivacité du trait.

La soprano d'origine albanaise Inva Mula est une Marguerite troublante qui exerce sur Faust, Roberto Alagna, l'attraction de la grâce mystérieuse de sa présence émouvante. Jeune fille innocente puis femme perdue et damnée, touchante, elle gagne sa rédemption avant de mourir. Tous deux, admirables interprètes, transmettent par leur chant la sensualité du mélodiste qu'est Gounod et son sens inné de la prosodie. L'air célèbre des bijoux, le quatuor et le duo du jardin parmi d'autres pages sont des morceaux d'anthologie. Inva Mula dispose de moyens vocaux baignés de lumière pour parcourir l'arc vocal avec une agilité sans faille, Roberto Alagna, somp-

tueux ténor au timbre ambré, campe un Faust à la séduction infailible. Face au couple, le Méphistophélès de René Pape impose magistralement la part ténébreuse et menaçante du Diable. Marie-Nicole Lemieux, mezzo canadienne, est une Dame Marthe qui sait transmettre vocalement l'humour et l'ironie du personnage de la voisine de Marguerite. Autour d'eux, une distribution qui donne la part belle à de jeunes chanteurs talentueux, Jean-François Lapointe, Nicolas Testé et Xavier Mas, remarquable.

Le chef Plasson, chez lui dans ce répertoire, dirige chanteurs, chœurs et orchestre avec la maestria d'un peintre à la palette ombrée de tons suggestifs, nuancée d'harmonies subtiles, qui fait surgir sur la toile, pour lui donner vie, cette légende des temps anciens parvenue jusqu'à nous.

Marguerite Haladjian ◀

Communauté • Deux événements à Clamart

Le 1er octobre 2008 fut un jour faste pour Clamart et sa communauté arménienne.

D'abord à 18 heures, l'inauguration du Square Missak Manouchian au 17, rue de Bretagne, puis l'inauguration et le vernissage de l'exposition consacrée au groupe de l'Affiche Rouge à 19 heures en présence de nombreuses personnalités et de nombreux anonymes de toutes origines, venus rendre hommage à ceux qui ont donné leur vie.

Au cours de la cérémonie, une foule recueillie écoute les hymnes nationaux et le discours de M. Kaltenbach, maire de Clamart, qui rappela le sacrifice de ces étrangers épris de liberté et de fraternité qui se sont battus contre l'envahisseur et sont morts avec courage et sérénité pour que vive la France. Mr le maire dévoila avec les deux survivants du groupe MM Henry Karayan et Arsène Tchakarian, la magnifique plaque à l'effigie de Missak Manouchian.

Pour la quarante-troisième fois en France est

inaugurée une plaque à la mémoire du Groupe Manouchian.

La cérémonie fut suivie du vernissage à l'Hôtel de ville de Clamart de l'importante exposition sur le Groupe Manouchian qui s'était d'ailleurs tenue pendant plusieurs mois au Musée Jean Moulin de Paris en 2007 et qui mérite d'être reprise dans d'autres villes de France et d'ailleurs. Initiative qui met la ville de Clamart à l'honneur.

Stepan Eolmezian ◀

DONS À ACHKHAR

Emotion et remerciements.

Achkar, très touché des marques de sympathie qui lui ont été adressées à la disparition de sa directrice de publication Roseline Djihanian, remercie sincèrement toutes les personnes et associations amies, pour leurs lettres de réconfort, leurs dons et leurs télégrammes de condoléances.

Conformément à la volonté de la défunte, en lieu et place de fleurs :

Mlle Sirane Semerciyan (93 Epinay)	100 €
M. Vartkès Semerciyan (95 Sarcelles)	50 €
M. et Mme Bchtikian (Erévan)	100 €
M. et M ^{me} Yazidjian (93 Montreuil)	200 €
Jean et Elise Kanayan (92 Clamart)	
À la mémoire de leur très chère amie	50 €
M. Arsène Kalaidjian (95 Montmagny)	100 €
M. et M ^{me} Clément (95 Deuil)	50 €
Melle Anahid Samikyan (Paris)	40 €
M. et M ^{me} Edmond Yanekian (58 Menou)	100 €
M ^{me} Azadigian (95 Montmorency)	30 €
M ^{me} Yanekian-Widmer Perlanti (91 Breuillet)	100 €
M. Kachkachian (Paris)	100 €
M. Causse (Paris)	75 €
M ^{me} Mathey (95 St-Brice-sous-Forêt)	20 €
M. et M ^{me} Parseghian (92 St-Cloud)	50 €
M. Amour (95 St-Brice-sous-Forêt)	30 €
M. et M ^{me} Maxime Yazidjian (93 Noisy-le-Grand)	70 €
M. et M ^{me} Garabed Dervanian (94 Créteil)	50 €
JAF - secteur d'Issy-les-Moulineaux	100 €
M. et M ^{me} Elmayan (92 Rueil-Malmaison)	50 €
M. et M ^{me} Roslagadec (95 St-Brice-sous-Forêt)	30 €
Le groupe des amis randonneurs de Roseline Anonyme	170 €
M. et M ^{me} Garbis Tadjian (95 St-Brice-sous-Forêt)	20 €
M ^{me} Piotet-Tadjian (Pully, Suisse)	100 FS
Melle Kayané Agassian (Alfortville)	50 €
Famille Arpiarian (Canada)	40 €
M. et M ^{me} Randon (Thonon-les-Bains)	25 €
M. et M ^{me} Perillat (Haute-Savoie)	25 €
Famille Deville-Ruptier (Haute-Savoie)	30 €
Melle Parseghian (92 Boulogne-Billancourt)	80 €
M. Buyuk Pehlivanyan Massis (24 Carsac)	100 €
Melle Sylvie Vrot (93 La Courneuve)	50 €
M. et M ^{me} Bernard Dededjian (75 Paris)	100 €
Service culturel, Ecole de musique, Mediathèque de Franconville	193 €
APECLE - Lyon	250 €
M ^{me} Arslanian (93 Bondy)	50 €
M. et M ^{me} Nazarian (75 Paris)	100 €
M. et M ^{me} Levon Maranci (Detroit, USA)	100 €
M. et M ^{me} Haroutioun Maranci (Boston, USA)	100 €
M. et M ^{me} Vartan Ozinian (Paris)	100 €
M ^{me} Janine Karayan (93 Clichy-sous-Bois)	30 €
M. et M ^{me} Teglia (95 Sarcelles)	30 €
M. et M ^{me} Solakian (83 Six-Fours-les-Plages)	20 €
M. et M ^{me} Tashdjian (24 St-Jean-D'Eyraud)	50 €
M. et M ^{me} Yazmadjian (26 Valence)	50 €

Institut Arménien de France (Versailles)	42 €
M. Rastkhan Toros (26 Romans)	42 €
M. Arthur Kouyoumdjian (94 Alfortville)	42 €

Merci pour votre aimable soutien.

NECROLOGIE

Nous apprenons avec tristesse le décès à Mont de Marsan de Monsieur **MICHEL TOUMANIAN**, âgé de 64 ans que nous avons connu lors des expositions de son fils Guillaume.

Il avait été avec son frère Jacques et ses sœurs Armande et Jeannette un membre de la JAF de Marseille, sa ville natale. Il était membre de l'Association Culturelle Arménienne de Bordeaux Aquitaine ACABA. Il avait découvert l'Arménie en 2007.

Nous présentons nos sincères condoléances à son épouse Annie et à ses fils Sébastien et Guillaume.

Du 13 au 16 novembre participez au

Phonéthon

2008

20 ans après le séisme,
continuons la construction de l'Arménie

Faites vos dons au **N° Azur 0 810 05 22 22**

COÛT D'UN APPEL LOCAL

www.fondsarmenien.net

66% de vos dons déduits de vos impôts dans la limite de 20% de vos revenus nets imposables

Panorama de la littérature et de la musique arméniennes du XIXe siècle

Bedros Tourian (1851-1872) poète et dramaturge romantique

Malgré une vie brève, Bedros Tourian occupe une place importante dans la littérature et surtout dans la poésie arménienne.

Né à Scudari (Constantinople), d'un milieu modeste, il fut, tour à tour, apprenti pharmacien, employé aux écritures, précepteur et acteur.

Il apprit le français et lut les plus grands auteurs occidentaux, admirant particulièrement Alphonse de Lamartine et Victor Hugo. Il écrivit 39 poèmes, surtout des complaintes, il traduisit *Le roi s'amuse* de Hugo et *Macbeth* de Shakespeare, il écrivit pour les périodiques *Yéprad* (Euphrate), *Mamoul* (Presse), *Méghou* (L'abeille).

Dramaturge, Bedros Tourian a posé dans la littérature arménienne les bases du drame romantique, se dégageant des règles du théâtre classique. Rappelant Byron par ses idées, il aime les personnages qui défendent la liberté et s'insurgent contre l'oppression. *Exil en Sibérie* dédié à Michaël Nalbandian, le mélodrame *Rose et Chouchan* (1867), *Terres noires* (1868), *Ardachès le Conquérant* (1869), une pièce sur la capitale arménienne Ani (1870) sont des tragédies à sujet historique. Leurs héros arméniens recherchent la liberté et résistent aux envahisseurs. Tourian fut le premier écrivain arménien du XIXe s. à avoir écrit sur la haine et la rébellion du peuple contre les gouvernants.

Délaissant ces thèmes, il crée en 1871 le drame *Théâtre ou des misérables* rendant hommage à Gabriel Soundoukian et Hagop Baronian.

Toutes ses pièces, sauf *Exil en Sibérie* et *Théâtre* ont été représentées de son vivant avec beaucoup de succès, et il y a souvent participé en tant qu'acteur.

Dans ses 39 poèmes, dont 26 écrits en 1871, un an avant sa mort, il a su tirer les conséquences morales et spirituelles de la vie des pauvres et des misérables, donnant l'avantage à l'âme et non à l'enveloppe charnelle. Dans quelques-uns de ses chants patriotiques, Tourian décrit l'état désastreux de l'Arménie et pense que seules l'instruction et l'union de sa communauté peuvent la sauver.

Il donne la primauté au caractère humain et à son développement. Il condamne l'indifférence, la passivité de la nature, du milieu, et se révolte contre l'inhumanité.

Il est le héros dans la plupart de ses poèmes qui ont une valeur humaine et universelle. Il aime la vie, cependant les thèmes de la mort et du cimetière sont récurrents dans ses poèmes, solutions à son présent de souffrance et de passion, une souffrance qui devient une lamentation. Dans son poème *Complaintes*, il plaint ceux qui ont un destin tragique, se rebelle contre Dieu car il rêvait d'un autre monde pour l'humanité.

... Toi qui as ravi les roses de mon front, les flammes de mes yeux,
Supprimé les frémissements de mes lèvres et l'élan de mon âme,

Assombri ma vue, rendu haletant mon cœur...
Tu m'as promis de sourire au seuil de ma tombe ;
Sans doute, m'as-tu réservé une vie future,
Une vie éclatante de lumière, parfumée et pleine de prières.
Mais si, par contre, mon dernier souffle devait s'éteindre
Ici-bas dans le brouillard, en silence, sans aucun murmure,
Je voudrais devenir dès à présent une foudre blême,
Me cramponner à ton nom, gémir sans cesse,
Devenir une malédiction, m'enfoncer dans ton flanc,
En te déclarant « Dieu inexorable »...

(traduction docteur B. Missakian)

Sa poésie a laissé son empreinte par la profondeur des sentiments exprimés, par sa révolte.

Mais aucune de ses œuvres n'a été publiée de son vivant

Atteint de phtisie, il resta très digne dans la maladie et mourut à Scudari à vingt et un ans, il croyait, avec raison, à l'immortalité de la création, puisque, pendant la deuxième guerre mondiale, les prisonniers arméniens, dans les camps de concentration nazis, disaient ses poèmes et en particulier

LE LAC

Pourquoi ta songerie, ô lac,
Et cette langueur de tes vagues ?
Est-ce qu'inquiète sur tes eaux
Une belle se contempla ?

Est-ce que tes vagues convoient
Le bleu si limpide du ciel
Ou ces nuages lumineux
Apparentés à tes écumes ?

O mon lac de mélancolie
Epanchons notre cœur l'un l'autre.
Comme toi j'aime méditer
dans la prière et le silence.

Tu te rides d'autant de vagues
Que mon front de graves pensées.
Tu recèles autant d'écumes
Que de blessures mon amour.

Pourtant si dans ton cœur croulaient
Les constellations du ciel
Pourrais-tu jamais ressembler
Aux hautes flammes de mon âme ?

Nulle étoile n'y agonise
Les fleurs s'y dardent toujours vives,

La pluie n'y tombe pas des nues
Quand l'air et toi vivez paisibles.

O lac, c'est toi ma bien-aimée,
Car même si le vent te blesse
En ton inquiète profondeur
Tu me gardes, tout frissonnant.

Beaucoup m'ont refusé, disant
« Il ne possède qu'une lyre. »
L'une : « Il tremble ! Comme il est pâle ! »
Et l'autre a dit : « Il va mourir. »

Mais personne « Pauvre garçon,
Pourquoi dans son cœur cette brume ?
Si je l'aimais il pourrait vivre ;
Il deviendrait peut-être beau ! »

Personne n'a dit « Entr'ouvrons
Le cœur amer de ce garçon
Et lisons ce qu'il porte écrit... »
– Il porte un feu, non pas un livre.

Là sont des cendres... souvenirs..
O lac, que s'émeuvent tes vagues !
Dans ta profondeur, anxieux,
Mon long désespoir s'est miré.

(traduction Luc-André Marcel)

Ses poésies ont été traduites en français, anglais, allemand, russe, italien, roumain, bulgare, hongrois, grec, iranien, turc.

Les grandes variantes de traductions montrent la richesse de cette poésie.

Toumanian, Zohrab, Medzarentz, Varoujan, Derian, Tcharentz, Sevag, ont parlé de Bedros Tourian avec admiration.

A.T. Mavian ◀